

ERRESISTENTZIA KOMUNISTA

80 urte geroago, nazismoaren aurkako atzerriko borrokalariei ohorea

MEMORIA HISTORIKOA / GAUR8

Missak Manouchian armeniarren gorpua Parisko Panteoian sartzeak nazismoaren kontrako erresistentzia komunistaren memoria ohoratu du 80 urte geroago. Erresistentziako borrokalaria atzerritarrei ere omenaldia egin die Estatu Frantsesak, Manouchianen taldeko armada kideak jatorri ugariko etorkinak zirelako.

Haiei kopurua kalkulaezina da, baita haien auzaria ere: atzerriko erresistentziako milaka borrokalarik –poloniar juduak, armeniar komunistak edo espainiar errepublikanoak– bizia arriskatu zuten Frantzian okupatzaile nazien aurka borrokatzeko, eta 80 urte geroago, omenaldia egin diete.

Otsailaren 21ean, Missak Manouchian armeniar komunistaren gorpuzkiak Parisko Panteoian sartu ziren, Frantziako «hilezkorren» tenpluan, bere armada kide guztien izenean.

Manouchian Taldea, neurri handi batean atzerritarrez osatua, «kartel gorri» ospetsu baten hilezkortu zuen. Irudi horrekin okupazio agintariak «krimenaren armada» bezala irudikatzen zuten, bere hamar lagunak jatorri judu, komunista edo «gorria» azpimarratuz.

«Affiche Rouge» Frantzia osoan jarri zuten 1944ko martxoan. Miliziano horien argazkiak agertzen dira hiruki gorri baten gainean, kontzentrazio kanpoetan preso politikoak identifikatzeko erabiltzen zuten bezalako hiruki gorria.

Manouchianen hilketak gauez zeharkatu zituen Frantziako Errepublikako pertso-

naia handien tenpluko ateak, milimetroan prestatutako eta Emmanuel Macron presidentea buru zuen zeremonia batean. Melinée bere emaztearena izan zuen alboan, hau ere erresistentziako kidea.

Panteoiaren atarian egin zen zeremonia Frantziako Estatua-ren sinbologia osoarekin, eta gazteen presentzia garrantzitsua izan zuen, belaunaldi be-

Missak eta Melinée
Manouchianen gorpuzkiak
Panteoian sartzen,
asteazkeneko zeremonian.
Christophe PETIT TESSON | AFP

rriei oroimena transmititzeko seinale gisa.

Armeniar instrumentu tradizionalen soinuaren artean, Manouchianen jatorriaren oroimenez, hilketak monumentura eraman zituzten Atzerriko Legioko soldaduek.

Gonbidatuen artean, taldeko kideen senideak, erresistenten elkartetako buruzagiak eta fusilatutako zetozen herrialdeetako ordezkariak zeuden.

Panteoira sartu aurreko gauean, Manouchianen hilketak Mont Valérieneko egoian zuten, Suresnesko gotorlekuan (Parisko kanpoaldean). Han, naziek mila pertsona baino gehiago fusilatu zituzten okupazioaren garaian, Manouchianen taldeko kideak tartean.

Han, foku eta lainoaren artean, Manouchianen gorpuzkiak zeramatzen hilketak militarren

bizkarrean garraiatu zuten, eta bere 23 lagunak argazki handiak bigarren hezkuntzako ikasleek eraman zituzten.

Manouchianek bere emazteari fusilatu baino lehentxeago bidalitako gutuna irakurri zen, eta ondoren, taldeko kide bakoitzaren izenak ozenki esan zituzten, segidan Armadako abesbatzak «Marseillesa» eta «Partisanoen kantua» interpretatu zituelarik.

ERRESISTENTZIA KOMUNISTA

Manouchian taldeko 22 kideak (gehienak 1944ko otsailaren 21ean fusilatu zituzten) eta haien sareko buru Joseph Epstein sinbolikoki sartu ziren Panteoian, plaka moduan.

«Erresistentzia komunista eta atzerritarra Panteoian sartzea izango da», azpimarratu zuen Eliseoak.

Orain arte, erresistentziako zortzi kide frantsesek jaso dute ohore hori, 1964an Jean Moulinen errauntsak sartu zirenetik. 2017tik, Macronek Panteoira eraman zituen Maurice Genevoix idazlea, Smonie Veil Frantziako politikaria, eta Josephine Baker izar frankoestatubatuarra.

Oraingoan atzerritarrek eta komunistek ere jaso egin dute. Izan ere, Frantzia Libreko borrokalaria –Londrestik De Gaulle jenerala buru zutela– eta erresistentzia komunistakoak luzaroan lehiatu dira Memoria ideologikoan.

Gainera, immigrazioari buruzko eztabaida batean, omenaldia atzerriko borrokalariei egiteari balioa eman zion Eliseoak. «Horrek erakusten du frantsesa izatea borondate eta bihotz kontua dela, ez jatorri, erlijio edo abizenekoa», adierazi zuen. Omenaldian izan ziren, besteak beste, Alderdi Komunistako arduradun na-

gusiak eta Nikol Pachinian Armeniako lehen ministroa.

IMMIGRAZIO MASIBOA

Manouchian, beste 21 lagunekin batera, 1944ko otsailaren 21ean hil zuten, 37 urte zituela. Nazien edo haien laguntzaile frantsesen aurka aritu ziren milaka atzerritarren lekua gorpuztu zuen borrokalari horrek. Gehienak «antinazi alemanak eta austriarrak, frankismotik ihes egin zuten espainiar errepublikanoak, italiar antifaxistak, antisemitismotik ihes egiten zuten poloniarak, armeniarak eta Ekialdeko Europako eta Alemaniako juduak» ziren, Frantziako Indar Armatuen Ministerioak bere webgunean azaltzen duenez.

Esaterako, Golda Bancia errumaniarra, Manouchian taldeko epaituetako emakume bakarra. Alemanian gillotinatuta egin zuten, naziek uko egin baitzioten Frantziako lurretan emakumeak hiltzeari.

Denis Peschanski historialariaren arabera, garai hartan Frantzian bizi ziren 2,2 milioien artean, ezinezkoa da zenbatzea zenbat batu ziren Erresistentziara.

Peschanski Erresistentziako atzerritarrei buruzko erakusketa baten komisarioetako bat da, gaur egun Parisko Shoaren Memorialean aurkeztua.

Horietako batzuk Lehen Mundu Gerraren ondoren iritsi ziren gatazkak «odolustutako Frantziara». Herrialdeak «eskulana behar zuen erabat», eta atzerritarrak «milioika» erakarri zituen, bereziki poloniarak.

Missak Manouchian bere anaiarekin Frantziara iritsi zen 1925ean, eta arotz lana egin zuen hasiera batean. Parisko Citroën lantegietan ere aritu

Manouchian taldeko 22 kideak (gehienak 1944ko otsailaren 21ean fusilatu zituzten) eta haien sareko buru Joseph Epstein sinbolikoki sartu ziren Panteoian, plaka baten bitartez

Antinazi alemanak, italiar antifaxistak, espainiar errepublikanoak, armeniarak eta antisemitismotik ihes egiten zuten Ekialdeko Europako eta Alemaniako juduak ziren

zen langile, 1930eko hamarkadako krisiaren ondoren kale-ratu zuten arte.

Hain zuzen, 1929ko burtsako krisiak amaiera eman zion immigrazio ekonomiko horri.

ERRESISTENTZIAN

«Atzerriko erresistentziarako haztegi bat izan zen», azaltzen du Peschanskik, hainbat antolaketa-modu deskribatuz: espainiarrak modu «autonomoan» elkartuko dira hegomendebaldean, italiarrak hego-ekialdean, beste batzuek hirietan osatuko dituzte fran-

Naziek propaganda gisa erabili zuten «Kartel gorria».
Jon URBE | AFP

LE PENEK PARTE HARTZEAK HAUTSAK HARROTU DITU:
«NAZIEK SORTUTAKO ALDERDI BATEN OINORDEKOA AL ZARA?»

Marine Le Penek Manouchianen eta Frantziako Erresistentzian konprometitutako atzerritarren omenaldian parte hartuko zuela iragarri izanak gaitzespen handia eragin du. Le Pen Elkarte Nazionalako (RN) diputatuen presidente gisa gonbidatuta zegoen.

Emmanuel Macron presidenteak adierazi zuenez, «eskuin muturreko indarrek ez egoteko kontua izan beharko lukete». Azkenean, Le Pen bertan agertu zen.

Panteoian, Frantziako «pertsonek ospetsuen» nekropoli sekularrean, Manouchian sartzea bultzatzen zuen komiteko kide zirenek, «jasanezintzat» jo zuten Marine Le Pen zeremonian egotea, nahiz eta ohitura «instituzionalak» errespetatu. «Galdera bakarra egin behar zaio Madame Le Peni: 'Naziek eta kolaborazionistek sortutako alderdi baten oinordekoa al zara?' Erantzuna ezin da 'agian' izan. Bai ala ez», planteatu zuen Jean-Pierre Sakoun batzordeko presidentek.

Le Penen alderdiak, berriz, Macronen «iruzkin eskandalagarriak» salatu zituen. Jordan Bardella RNko

presidentearen ustez, «Errepublikako Presidenteak ez du bereizi behar Frantziako Errepublikako hautetsi onak eta txarrak nor diren». Le Penek joan den astean erabaki zuen Robert Badinterri egindako omenaldi nazionalera ez joatea. Justizia ministroak 1981ean heriotza-zigorra indargabetu zuen. Protokoloak agintzen duen bezala gonbidatu zuten arren, familiak ez zuen nahi izan bertan agertzerik. Macronek, halaber, bere kritika azaltzeko bi zeremoniak alderatu zituen.

Pierre Ouzoulias senatari komunistak esan zuen RNko arduradunak, «Jean-Marie Le Penen Fronte Nazionalakoaren, Vichy-ren eta nazien ikuspegi etnikoaren oinordekoak direla», zeremoniaren esanahiarekin kontraesanean.

Fabien Roussel Alderdi Komunistako idazkari nazionala ere RNko kideei zeremonian parte hartzen ez uztearen alde agertu zen. Le Penen «arbasoek» Errepublikak omendu zituzten horiek fusilatzen lagundu zutela aipatuz.

«GARAIPENETIK HURBIL»

«Askapenerako Armadarekin bat egin nuen borondatezko soldadu gisa, eta garaipenetik eta helburutik hazbete gutxira hil egingo naiz. Zoriona biharko askatasunaz eta bakeaz gozatzen dutenei. Ziur nago frantses herriak eta askatasunaren alde borrokatzen duten guztiek jakingo dutela nola ohoratu gure oroimena duintasunez. Heriotzaren unean aldarrikatzen dut ez dudala gorrotorik herri alemaniarrekiko, eta, edonor dela ere, bakoitzak merezi duena izango du zigor eta sari gisa».

(Emazteari hil aurretik idatzitako eskutitza)

kotiratzaileak eta partisoen unitate komunistak eskulan etorkina (FTP-MOI).

Hori izan zen Missaken kasua ere. 1934an sartu zen Frantziako Alderdi Komunistan, eta 1935ean Armeniari Laguntzeko Batzordean. Hori jada FTP-MOIren zati bat zen. Okupazioaren ondoren, komunisten aurkako operazio batean atxilotu zuten eta, Compiègneko kanpoan sartu bazuten ere, aste batzuen ondoren kargurik gabe askatu zuten.

FTP-MOIin sartu ondoren, bere lehenengo ekintza armatua 1942ko martxoaren 17an izan zen, baina diziplina ezagatik errieta bota zioten eta ekintzetatik urrundu zuten.

Hala ere, 1943an Parisko FTP-MOIko komisario teknikoa izatera iritsi zen, eta abuztuan, dagoeneko komisario militar izatera. Bere agintepan zituen berrogei eta hamar militante inguru.

Abuztua eta azaroa bitartean, 30 ekintza inguru egin zituzten Parisen, besteak beste Julius Ritter jeneralaren hilketa; Frantzia okupatuan eskulan esklaboa mobilizatzeko arduradunaren laguntzailea zen.

Bi sarekaden ondoren, Vichyko Frantziako kontraespioitza zerbitzuek FTP-MOI erabat desagitea lortu zuten.

68 militante atxilotu zituzten. Torturatu ondoren eta Gestaporen eskura pasatu ondoren, alemaniarrek propaganda gisa erabili zuten atxiloketa eta *Affiche rouge* kartelaren milaka ale zabaldu zituzten.

Beste 21 kideekin batera, 1944ko otsailaren 21ean fusilatu egin zituzten.

NORTASUN ANIZKOITZA

Unitate horiek, atzerriko erresistentziako borrokalarien imajinarioan leku nagusia betetzen zutenek, bi borrokalari mota biltzen zituzten: «17 eta 22 urte bitarteko mutilak» zeuden alde batetik, eta klandestinitatean esperientzia zuten 32 eta 35 urte bitartekoak, bestetik. Batzuek Espainian izan zuten gerraren eskarmen-tua, Denis Peschanskik zerrendatzen du.

Celestino Alfonso espainiarra, Marcel Rayman poloniarra, Leon Kneler alemaniarra, Spartaco Fontanot italiarra eta Raymon Kojitsky frantsesak «talde berezia» izenekoa osatu zuten, ofizial naziak exekutatzeaz arduratzen zena.

Macronek Celestino Alfonsok emazteari hil aurretik idatzitako gutuneko hitz batzuk ekarri zituen gogora asteazkeneko omenaldian: «Frantziaren alde hiltzen den soldadu

Manouchian eta bere taldeko kideen irudiak, omenaldian. GAFF

bat baino ez naiz (...), badakit zergatik hiltzen naizen eta oso harro nago».

Atzerriko erresistentzia, ordea, «beste mila modutara» adierazi zen, zehazten du Renée Poznanskik, Shoahren Memorialeko erakusketaren beste komisario batek. «Juduei edo alemanek jazarritako intelektual eta artistei emandako laguntza» aipatzen du modu horien artean.

«Horiek guztiek, beren nortasun askotarikoaren gainetik, giza eskubideen Frantziarekiko atxikimenduaren ezaugarri nagusia dute», Pétain mariskalaren erregimen kolaborazionistaren aurka «Iraultzatik sortutako Frantzia», Denis Peschanskyk dioenez.¹

Missak Manouchianek hau guztia sinbolizatzen du, dio Renée Poznanskik: poeta «armeniar genozidiotik bizirik

ateratzea horrek memoria kolektiboan iraun dezan» la-gundu zuen elementu gehigarri bat da, historialariak dioenez. 1,2 eta 1,5 milioi armeniar artean hil ziren Otomandar Inperioaren esku. Nekazari familia batean jaio zen Manouchian Adiyaman herrian. Oso txikia zela, aita militar turkiarrek hil zuten genozidioan. Bere ama ere handik gutxira hil zen ondoren piztutako gosetean.

Manouchianek ihes egin zuen Frantzian hiltzeko, nazien aurkako borroka gogor baten ondoren.

Erakusketak Francisco Ponzan anarkista espainiarren irudia gogorarazten du. Frantziako eta Erresuma Batuko espioitza militarrekin lankidetzaren sare zabala eratu zuen. Era berean, «Bederatzia» osatzen zuten borrokalari espainiarren papera aipatzen du. 1944ko abuztuaren 24an Paris askatu zuen Frantziako Armadaren Bigarren Dibisio Blindatuaren abangoardia izan zen. Euskaldunak ere izan ziren Bederatzian eta Parisko askapenean: Sarasketa, Jose Diez Jaurrieta, Michel Iriart eta Antonio Aguirre. Edo Emeterio Soto, Jose Miguel Romaña, Victor Garcia edo Francisco Ugarte.

Abuztua eta azaroa bitartean 30 ekintza inguru egin zuten Parisen, besteak beste Julius Ritter jeneralaren hilketa; eskulan esklaboa mobilizatzeko arduradunaren laguntzailea zen

Torturatu ondoren eta Gestaporen eskura pasatu ondoren, alemaniarrek propaganda gisa erabili zuten atxiloketa, eta «Affiche rouge» kartelaren milaka ale zabaldu zituzten